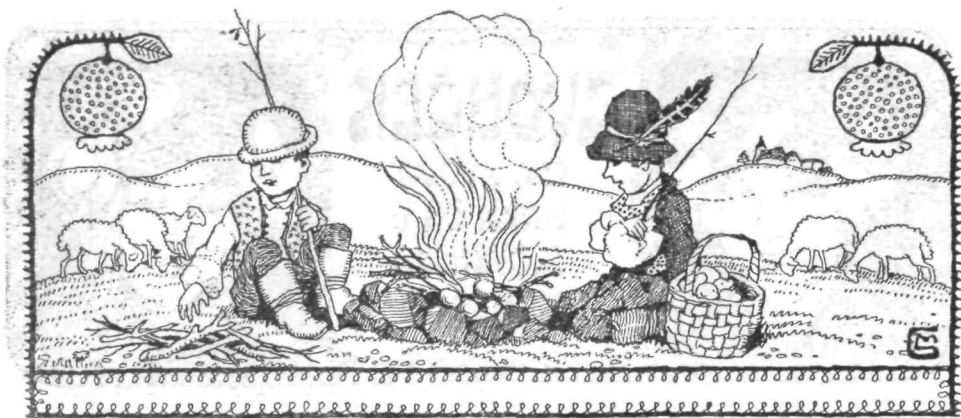

Zgodba o lahkovernem mlinarju Tomažu.

Po stričevem pripovedovanju zapisal Juraj Pangrac.

Ivel je nekdanj mlinar Tomaž. Gostoval je v grajskem mlinu napol zastonj, ker je bil sila ubog. Denarja ni imel ne blaga; edino o oslu, ki mu je vozil žito v mlin in moko iz mlina v grad in k fari, edino o njem je mogel reči, da je njegova last. Bil pa je ta Tomaž kaj čuden možakar. Veroval je v babjeverstvo ter je celo sam uganjal razne čarovnije, ki pa — kajpak — niso imele nikdar uspeha in tudi niso ne škodovala ne koristile, ne njemu, ne komu drugemu, pa vendar to ni izmodrilo praznoverca. O njegovem babjeverstvu in čarovnijah je šel glas preko meje domače župnije; kaj čuda tedaj, da je počil tudi na uho rešnemu gospodu župniku pri fari. In ker so govorili, da ume mlinar celo samega rogatca priklicati iz pekla, je sklenil duhovni gospod, da ob ugodni priliki pouči in pokara lahkoverneža. In ta prilika se kmalu ponudi. Tisti ponedeljek, ko je zopet peljal mlinar Tomaž žito iz vasi s svojim oslom v mlin, je šel gospod iz grada preko mlina v vas, in sešla sta se na poti. Pa ustavi gospod mlinarja, rekoč: „Ti, mlinar Tomaž! Le glej, da ne pobaše lepega dne kak spak tebe in tvojega osla in ne odnese na brezovi metli tja na Klek, kjer imajo čaravnice svoje zbirališče! O tebi se čujejo čudne reči. Pravijo, da se pečaš s čarovništvom in devaš vero na take prazne marne. Rečem ti, Tomaž, to je vse preveč vere!“

Tomaž, ki je obstal z oslom sredi pota, je dal na to odgovor: „Gospod, nič se ne bojte! Čaravnice me že ne bodo odnesle, pa tudi mojega osla ne; lejte, oba skupaj sva vendar pretežka, da bi sfrčala kar na metli na Klek. A to vam povem, ker mi očitata, da imam preveč vere: boljše je vendarle imeti v sedanjih časih, ko vstajajo krivi preroki in se je bati, da se celo sam Antekrist ne prikaže, malo več vere kakor pa premalo. Po-

mislite: če je malo izgubim zdaj, ko ljudje tako radi na novi evangelij pri-segajo — ali na luterš-evangelij ali na Mohamedov, tega ne vem; to pa vem, da je resnica, kar moja usta trdijo — če je torej malo izgubimo v teh zmešanih časih, lejte, mi je bo še zmeraj toliko ostalo, da bo dovolj za moje zveličanje.“

Tomažu je tekla danes beseda gladko; poznalo se mu je takoj, da je dobil od dobre matere županje polič vina kakor vselej, kadar ji je zmlél tako lepo belo moko kakor topot. In polič vina je ubogemu Tomažu, ki ni bil vajen pijače, razgrel srce in razvozljal jezik tako, da je govoril kakor pravdarski dohtar v mestu. Zato pa se ni hotel gospod prerekavati danes s Tomažem; mislil si je, prideva že še skupaj; rekel mu je le: „O, Tomaž, Tomaž! Ti govoriš brez svita luči v glavi. Vedi, nevednost je draga reč na svetu, če jo že kupuješ ali prodajaš. Tudi ti jo še znaš izkupiti s svojo vero v čarovnije in take budalosti, ki so vse nevredne moža tvoje starosti. Rečem ti: glej, da te ne dobi v roke kak zvit kuček, ki bi utegnil pretehtati vso tvojo pamet in srce in obisti ter ti zatrobiti nevšečno v rog, da boš živ dan pomnil, kaj se pravi imeti opravka z babjevernimi vražami ter klicati čarovnice in celo samega hudirja na pomoč.“

„Gospod, kakor sem rekel, nič se ne bojte! V risu na križpotju še nisem nikoli stal ob polnočnih urah, da bi hudirja klical, pa tudi ne bom, ker bi ne imel rad opravka z njim, da veste; ali čarovnice — no ... vsak je svoje sreče kovač — te mi bodo pa prej pomagale kakor škodo delale, jaz vem, da je tako! ...“

To rekši, pljune mlinar Tomaž nevšečno na tla ter požene osliča. Potem pa se obrne nazaj, odkrije in počinka z glavo, češ: pozdravljeni, gospod, pa brez zamere! V srcu pa mu je še vedno brnelo: „Tako je in nič drugače! Prej mi bodo pomagale kakor škodo delale čarovnice. Vsak je svoje sreče kovač! ...“ In ko je bil že daleč, je zlezl še on na voz, dasi je imel osel že itak dovolj vleči. In ker je čutil polič vina, ki ga mu je županja dala, pod kapo in je solnce silno pripekalo, je legel podolgem na vreče ter kmalu zasmrčal v trdni veri, da je tako in nič drugače ... A osliča ni motilo, da je gospodar smrčal v trdnem spanju na vozu; varno in samozavestno je stopal in vozil dalje. Izgrešiti ni mogel, saj je držala samo ena pot od fare preko gozda do mlina; pa bi tudi ne izgrešil stari sivec pota, ko bi bilo treba voziti tudi stokrat črez križpotja, kjer se cepijo ceste na vse vetrove: pot od fare v mlin mu je bila znana kakor otroku iz skledé do ust.

Tam v gozdu sta pa tedaj kradla Bogu čas ter pasla lenobo dva popetpuha, razgovarjajoč se o čudnih rečeh. Eden je rekel: „To ni nič! Krasti ne maram več! Še vselej mi je bila pravica za petami! In potem odgovarjati sitnim in čmernim sodnikom ter posedati po mesece in leta tam po jetnišnicah — eh, to je borno življenje! — Naka, tega ne maram več! ...“

„Cepec,“ se je odrezal moško drugi potepuh. „Kje boš pa dobil, če ne boš kradel? Saj učijo, da je ena duša več vredna kot ves svet. Če tedaj tudi

ves svet obkradeva, sva še vedno na izgubi; 'zakaj če ne kradeva več, morava poginiti, a to bi bila večja škoda, kakor če se zdrobi v prah in pepel ves svet, in bi ljudje za tisti čas poskočili na luno!... Kaj bi se torej lepšega delal kakor si! Kaj hočeš, to je najina služba, in zapisano ti je na čelu, v očeh, na rokah, nogah... da si tat, tat, tat...“

„In vendar ne maram več krasti! Sit sem tega nemirnega življenja; samo beganje in preganjanje. Človek se še iztegniti ne more brez skrbi. Komaj začutim veselje v svojem srcu, da imam proste roke in noge, že mi ga skali bojazen in strah pred kruto roko pravice, ki me utegne v tistem hipu zgrabiti odzadaj za tilnik, in potem... kaj bi pravil!...“

„Ha—ha—ha—ha! Ljubi prijateljček moj, ti si izgrešil svoj poklic! Škoda res, da si moj potepuški tovariš! Sramovati se te moram po vsi pravici, da si bojazljivec prve vrste kakor kaka mila Jera ali šepava Urška. Moj Bog, saj ima še dolgouhi in strahopetni zajec več poguma; gre ti na zelnik, dasi ve, da ga čaka ondi kmet s puško v roki. Toda kaj bi mlatil prazno slamo! Poglej, od fare sem se nekdo pelje. Ni li to mlinar Tomaž? Da, on je; babjeverni mlinar Tomaž prihaja s svojim oslom od fare. In ta krmežljava Marijanica celo spi na vozu. Tem lepše! — No, brate, na noge! Temu praznovernemu stricu pa morava eno zagosti! Zdaj pa se zgodi enkrat po tvojem: kradla bova in ne bova kradla! Ali ni to smešno, ti strahopetni tovariš moj, kaj?...“

„Kar rečem ti, da ne boš temu siromaku nič žalega storil!“

„Bedak, kdo more braniti volku, da bi ne zinil, ako mu pride pečenka pred zobe! Ali naj sline požiram, ko se drugi mastijo? Toda povem ti, zgodilo se bo, kakor si rekel ti: nič žalega mu ne storiva, kradla bova, pa ne bova kradla. Čuj, mlinar Tomaž je rojen bedak; lej, jaz mu odvedem osla, in on bo hvalil Boga, da se je tako zgodilo. Torej: kradla bova in ne bova kradla... Poslušaj! Čemu pa mi je ona-le kapucinska kuta v culi, če ne za to, da peharim z njo lahkoverne in neumne ljudi. Lej: Ti odvedeš mlinarju osla v gozd — daleč ga treba ni, te ne bo nihče zalezoval — jaz se pa oblečem v kapucina in popeljem Tomažu voz celo v dolino do mlina. Ako pa se mlinar prej prebudi, tem bolje; brez dvoma me takoj poprosi, da bo on sam peljal voz dalje, ker se meni kot kapucinu zbog velike časti ne spodobi tako delo. — Sredi gozda prenočiva nocoj, jutri pa odženeva osla v trg na semenj. In kaj velja, če ne pride sam mlinar Tomaž na semenj in odšteje nama za najino prebrisanost svetle tolarje!...“

Prvi tat ni rekel na to ne bev ne mev. V tem se je približal voz. Osel je na vse pretega vlekkel po klancu gor, da je bil ves moker in spehan. Mlinar pa je še vedno tako trdno spal, da je celo klobuk izgubil.

„Zdaj je ura,“ zašepeče drugi tat in ušcipne prvega, ki je omahoval. „Zdaj je ura, ti rečem. Lej, koliko trpi uboga para! Ustavi voz in stori naglo, kakor rečeno.“

Prvi uzmovič je še pomišljal, ali bi ali ne. Pa ga sune drugi pod rebra, rekoč: „Naglo, če ne, ti zdrobim butico!“ Je pa stopil zdaj omahljivec k vozu, izpregel osla in ga odvedel v temni les. Tedaj pa je stal že drugi tat,

▷ Pa brez zamere! ◁

preoblečen v kapucina, pred vozom. Prijel je za oje, premaknil voz ter ga odpeljal, ker je cesta polagoma padala, z lahkoto dalje.

Pater kapucin, prebrisani uzmovič, še ni storil sto korakov, ko se mlinar prebudi. Iz meje je namreč molela na pot brinova veja. Ta je prišla pod kolo in nategnila še druge veje, ki so očeta mlinarja nepreveč všečno oplazile po obrazu, da je bil koj pokonci in zavpil: „Hencaj, ustavi se, pravim, sivec! — Kaj pravim, začarano mora biti na tem mestu, kaj drugega, da so me ravno zdaj, kakor še nikdar doslej, pa upam, da tudi nikdar poslej, četudi bom dremal toddoli, mazale čarovnice z ježevo kožo po obrazu. Hencaj, da me ne bodo več, pravim! Hm, pa ne bo tako, kakor so gospod rekli, da se mi bo še opletalo, ker imam preveč vere . . .“

Zdaj si zmenca zaspani mlinar Tomaž oči, in ko jih odpre, za Boga, kaj zagleda v svoje začudenje: osla nikjer; namesto njega pa vleče čestiti pater kapucin voz dalje! . . . Kakor bi ga s kropom polil, ga popari, da mu kar beseda zastane v grlu in ne ve, kaj bi storil. Kaj takega se mu — kajpak — še ni pripetilo živ dan ne. Vzdigne roko, da bi se popraskal za ušesi, a roka mu omahne; hoče izpregovoriti, a besede ne spravi z jezika. „Zdaj se mi opleta, ker devam vero na čarovnice,“ mu je govorila duša. V strahu je bil, da še nikoli v takem! In iz tega strahu, iz te zadrege ga reši prijazni pater kapucin, kakor je mislil Tomaž, da je, ki ustavi zdaj voz ter ga nagovori prekanjeno: „Nič se ne boj, dobri mlinar Tomaž! Povedati ti moram, kar se je bilo pravkar dogodilo in čemur se ti tako čudiš.“

Ko je zaslišal Tomaž človeške glasove, se je nekoliko umiril. Obrisal si je silni pot, ki mu je lil kar curkoma s čela, ter izustil s tresočim glasom in jecljaje te-le besede: „Čestiti gospod pater, povejte, ali sanjam ali bdim?“

„Ah, umiri se, dobri moj prijatelj!“ je dejal usmiljeno kapucin. „Saj veš, da zdaj bdiš in se pelješ v dolino, v mlin. Pa poslušaj me! Vedeti moraš, kar se je bilo zgodilo, ko si ti spal.“

Mlinar Tomaž, ki še ni mogel svojim očem verjeti, je stopil zdaj z voza ter poljubil patru roko, rekoč: „Zdaj vidim, da ne stoji pred meno j duh, ampak človek iz mesa in krvi.“

„Da, tako je! Jaz kapucin, pater Celestin, sem človek iz mesa in krvi. Pa niso še minile tri minute, ko sem bil jaz — pater Celestin — tvoj osel . . .“

Tomaž se je prijel za glavo: „Za Boga, kaj slišim! To vendar ne more biti resnica!“

(Konec.)

